

Opava, říjen 1994

IGOR ŠEFR

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Filozoficko - přírodovědecká fakulta

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

Slezská univerzita v Opavě

Filozoficko - přírodovědecká fakulta

Bakalářská diplomová práce

Igor Šefr

Opava, říjen 1994

Slezská univerzita v Opavě

Filozoficko - přírodovědecká fakulta

Institut tvůrčí fotografie - Fotografická tvorba

Bakalářská diplomová práce

Obrazové aspekty časopisu Reflex

Igor Šefr

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Doc. PhDr. Vladimír Birgus

Opava, říjen 1994

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracoval
samostatně a použil pouze uvedené literatury

1809

Obsah:

	str.
Úvod.....	1
Obrazová koncepce Reflexu.....	2
Domácí fotografové.....	5
Zahraniční fotografie.....	23
Teoretické články.....	25
Srovnání s jinými časopisy.....	25
Závěr.....	26

Úvod

Změněná společenská situace po listopadových událostech roku 1989 umožnila v tehdejší Československu explozivní vznik nových, státní mocí neovlivňovaných tiskovin. Například do poloviny roku 1991 vzniklo v Československu, podle tehdy ještě existujícího státního Úřadu pro tisk a informace, 310 nových periodik. Stejně tak se už stávající tiskoviny snažily zareagovat, alespoň navenek, na nové, otevřené podmínky. Jejich nevýhodou se ale stával někde dodnes patrný, konzervativní nebo váhavý přístup, a také boje o vliv uvnitř redakcí, zpočátku související rovněž s nejistotou dalšího společenského vývoje. Mezi nově vzniklé časopisy se zařadil 3. dubna 1990, kdy vyšlo první číslo, společenský týdeník Reflex. Svým otevřeným přístupem, rozkrýváním do té doby tabuizovaných témat, si velmi rychle získával přízeň nových čtenářů, kteří nebyli ochotni dlouho čekat na totéž u tradičních časopisů. Náklad časopisu Reflex díky těmto skutečnostem vyrostl v době své největší konjunktury na hodnotu vyšší než 200 tisíc výtisků týdně. Reflex se tak stává jedním z velice důležitých faktorů, fenoménem, který ovlivňuje nově se formující společnost. Mimo vlastního slovního obsahu měla na tuto skutečnost nemalý vliv i do té doby u nás zcela neobvyklá, graficky ojedinělá úprava časopisu, a v neposlední řadě pak i prostor, který od prvního čísla začal Reflex poskytovat fotografii.

Smyslem této práce je projít obrazovou historií časopisu a přiblížit některé osobnosti, které se na jeho ojedinělé podobě podílely nebo podílejí, charakterizovat obrazové zaměření časopisu v době vzniku a během jeho trvajících

existence, porovnání s příbuznými časopisy na domácím současném novinovém trhu, uvedení jmen a prací významných nebo opakovaně publikujících fotografů časopisu, kteří jsou v příslušné kapitole abecedně seřazeni. Práce se rámcově věnuje i zahraniční fotografii v Reflexu, stejně tak v základních rysech zmiňuje teoretické články, zaměřené na fotografickou problematiku.

Diplomová práce byla vypracována na základě podrobného studia kompletních ročníků časopisu Reflex se zaměřením na obrazovou stránku, byly vytvořeny xerokopie, které jsou zmenšeny na přibližně 80% původní velikosti strany a tvoří obrazovou přílohu. Jejich kvalita je úměrná možnostem použitého technického zařízení a nemusí vždy věrně odpovídat předloze. K profilům jednotlivých autorů byla použita jako vodítko Encyklopedie českých a slovenských fotografů (kolektiv autorů, 1. vydání, ASCO Praha, 1993). U nejvýznačnějších tvůrců časopisu Reflex byly informace čerpány i z osobních rozhovorů, jejich podstatné pasáže jsou v práci citovány kurzívou.

Odkazy na jednotlivá čísla Reflexu jsou v následujícím textu uváděny mezi dvěma lomítky, první je vepsán římskou číslicí ročník, za pomlčkou pak jednotlivá čísla časopisu.

Děkuji všem, kteří mi byli k vypracování této práce nápomocni.

Obrazová koncepce Reflexu

U zrodu časopisu Reflex stojí Petr Hájek, nespokojený se situací v časopise Květy, ve kterém doposud pracoval. S rozhodnutím založit nový časopis oslovuje redaktory, výtvarníky, fotografy. Vyskytují se problémy s názvem, hledá

se vydavatel, chybějí nutné finanční prostředky pro vydávání časopisu. Názvem se nakonec stává Reflex a vydavatelem tiskárna Grafoprint. Slibovaný důraz nejen na psané slovo, ale i na obraz v redakčním úvodníku prvního čísla nebyl zdaleka jen proklamativní. Tvůrci vznikajícího titulu si byli vědomi rozdílu mezi tuzemskou časopiseckou produkcí a na stejné společenské vrstvy zaměřenými periodiky v zemích s tradicí svobodného tisku. *"Od začátku měl ten časopis nová, provokující témata, i grafika se to snažila podpořit. Přišli jsme s novým přístupem ke kompozici stránek, co se týče našich časopisů, k práci s fotkou a textem. Tvrdě jsme prosazovali, aby texty byly co možná nejkratší, aby se hodně informací řeklo obrazem, aby se hodně řeklo popiskou pod fotku."* říká o začátcích časopisu Reflex grafik a výtvarník **Aleš Najbrt**. Aleš Najbrt se spolu s výtvarníky **Pavlem Benešem** a **Pavlem Lvem** podílí na prvotní grafické podobě časopisu. Třetího dubna 1990 vychází první číslo společenského týdeníku Reflex. *"Časopis byl od začátku nejzajímavější tím, že se v něm sešli výborní grafici, tím byl zajímavý a nový. Byl tady pan Remeš, který má obrovský archív a kontakty na fotografy. Od první porady se vycházelo z toho, že mělo jít o časopis příběhů, i obrazových"*, podotýká **Milan Tesař**, jeden z redaktorů, který od doby vzniku pracuje v Reflexu dosud. Vznikající redakční kolektiv připravoval první tři čísla od počátku ledna do konce března 1990. Šéfredaktorem Reflexu se od prvního čísla, které mělo čtyřiašedesát stran a vyšlo 3. dubna 1990, stal **Petr Hájek**.

Polygrafické zpracování Reflexu mělo zpočátku nevalnou úroveň, srovnatelnou s ostatními tuzemskými časopisy. *"Tento typ časopisu v podmínkách, jaké tady byly, měl spoustu*

omezení. V lidech, protože profesionálů tady není mnoho, technologií, papírem, tiskárnou" (A. Najbrt). Problémy s výrobními lhůtami tiskáren ale přetrvávají dodnes: "Za poslední dobu se výrazně zlepšil jen tisk, ten už je srovnatelný se západními časopisy. Největší nedostatek je grafická úprava a výrobní lhůta. U velkých materiálů třeba čtyři, pět týdnů. U aktuálních reportáží většinou déle než dva týdny" (J. Šibík).

Titulní a poslední strana premiérového čísla přináší fotografie Sama Haskinse (příloha č.1). S Haskinsem přináší první Reflex rovněž rozhovor, který vede fotografka Liba Taylorová a který včetně jedenácti Haskinsových fotografií z let 1962 až 1990 zaplňuje šest tiskových stran. Ke článku o spisovateli Henry Millerovi je užitý jeho skvělý portrét od Arnolda Newmana. Reflex se svým obrazovým a grafickým pojetím výrazně odmítá zařadit mezi zaběhnuté tituly, přesto jeho tvář ještě není zdaleka dokonalá. Reportážní fotografie, převážně černobílé, mají většinou punc průměrnosti, takřka nic nelze očekávat od převážně obrazově sterilních snímků z archivů tiskových agentur. Ty ovšem ve své době slouží jako reminiscence na minulý politický systém, v kontextu postupně se měnící společenské situace od nich postupně časopis upouští a věnuje prostor aktuálnějším obrazům, tím se Reflex stává kompaktnějším a vyváženějším. Ještě později omezuje redakce publikování snímků externích fotografů a orientuje se především na své kmenové fotoreportéry, v roce 1992 zřizuje fotooddělení. Do té doby pracují i stálí fotografové pro časopis za jednotlivé honoráře. Zaměření časopisu na kmenové fotoreportéry přináší obecně ucelenější stylovou vyváženost časopisu, která se na

straně druhé stává někdy ustálenou až příliš. To přináší nebezpečí obrazových klišé: "Dnes je ten časopis obsahově úplně jiný, než byl tenkrát. Skladba, náplň časopisu a velikost materiálů je jiná, začala být daleko průměrnější. V době, kdy byl ještě šéfredaktorem Bajgar, tak ten časopis myslím vypadal nejlíp. Kraus dokázal pracovat s fotografií inscenovanou i ateliérovou a Šibík velmi dobře s reportáží. Myslím, že s nimi se mi pracovalo nejlíp. Vždycky nejvíc chápali, co jsme tím časopisem sledovali. Teď už je to tam velmi rozvolněné a není nikdo, kdo by je držel trošku na uzdě" (A. Najbrt). Do koncepce redakční práce zasahují i měnící se majetkoprávní vztahy a změny vydavatele. Reflex dnes vydává vydavatelský dům Ringier CZ.

Domácí fotografové

Velmi plodným fotografem a pozdějším šéfredaktorem v časopise Reflex byl Radek Bajgar. Jako fotograf začíná v Reflexu snímky devastovaných sakrálních staveb a náhrobků, ilustrující článek o náboženstvích /I-20/. Bajgarovy fotografie se v Reflexu objevují velmi často, kdy si především vytváří obrázky ke svým reportážím a článkům, a to i ze zahraničí, například Ukrajiny /II-12/. Bajgar mimo jiné ilustruje svoji dvoudílnou reportáž Cikáni barevnými i černobílými snímky Romů /III-9,11/. Povedené jsou rovněž poměrně vyvážené snímky z přehrady v Gabčíkovu /III-92/, záběry devastované přírody /III-21/, nebo série fotografií z Bechyně /III-41/, kde Bajgar nechává s lehkostí vyznít vztahy věcí. Z Reflexu odchází Bajgar v polovině roku 1993, nyní působí v televizní stanici Nova jako šéf publicistiky.

Pro Reflex fotografuje rovněž Jiří Bartošek. Stává se

rovněž obrazovým redaktorem a přispívá fotografiemi do společenské rubriky Reflextra, fotografuje během volby MISS společně s F. Ortmannem, jeho obrazová důležitost pro Reflex ale není prioritní.

Vladimír Birgus kromě autorství teoretických statí, zmíněných v jiné kapitole této práce, publikuje v Reflexu své fotografie. Mimo ilustračního snímku portugalského pavilonu ze Světové výstavy v Seville /III-29/ přetiskuje Reflex jeho fotografie z pobaltských republik /III-39/, k článku, který o Birgusovi napsali **Martin Hruška** a **Jan Lacina** jsou použity Birgusovy fotografie z New Yorku, Kirgízie, od Niagarských vodopádů, z polského Gorzówa, Paříže a Doveru. Všechny zmíněné snímky byly pořízeny na přelomu osmdesátých a devadesátých let /IV-4/, a patří k nejlepším, které vyšly v Reflexu jako ilustrace tvůrčího profilu fotografa.

V Reflexu se objevuje vícekrát talentovaný bratislavský fotograf **Peter Brenkus**, pracující v agentuře ČSTK, po rozdělení státu v TK SR. Jeho fotografie Reflex používá k článkům o Slovensku, buďto jako přímé reportáže, například snímky z ostrého zásahu policie proti demonstrantům na Gabčíkovu /II-44/, nebo jako ilustrační snímky k politickému dění /IV-18 a V-4/.

Daleko zásadnější přínos pro vznikající časopis znamená prakticky od začátku absolvent FAMU, dnes čtyřiatřicetiletý fotoreportér **Karel Cudlín**, který nyní pracuje jako fotoreportér v Lidových novinách, předtím fotografoval v časopisu Mladý svět a v dnes už zaniklém deníku Prostor. Více než politické dění zpracovává sociálně laděná témata. Obrazová reportáž z valdické věznice jako debut v Reflexu

představuje dobře zvládnutý pohled na zařízení, které do této doby nebylo v tisku představováno, a už vůbec ne takovouto subjektivní, pocitovou formou /I-7/. Další reportáž ve stejném čísle představuje včetně barevné fotografie na první straně obálky hradní stráž u Pražského hradu - téma už méně zdařilé, nicméně samo o sobě více statické. Ke článku o Romech pod názvem "Tmavá kultura" K. Cudlín vytváří spolu s L. Jarcovjákovou sérii černobílých snímků, z nichž jsou Cudlínovy fotografie výrazně živější a expresivnější /I-11/. Černobílé fotografie onkologicky nemocných na lůžkovém oddělení nemocnice /I-13/ vypovídají procítěně, ale bezútěšně. Smutné obrazy umírajících, nemohoucích stařenek. Humanistický pohled Cudlín prokazuje i fotografiemi z ústavu pro mentálně retardované, které pojímá v pravé okamžiky lidsky odpovídajícím, neurážejícím způsobem /I-33/ (příloha č. 2). K. Cudlínovi věnuje Reflex prostor i v /II-22/, kde jsou přetištěny fotografie z utečeneckého tábora, které Cudlín vystavoval spolu s tématicky totožnými fotografiemi Dany Kyndrové v pražské výstavní síni Fotochema pod názvem Uprchlíci. Opět mnoho vypovídající fotografie, které jsou tvořeny se zřejmým zaujetím. Z dalších, v Reflexu publikovaných Cudlínových prací patří mezi nejlepší reportáž z vězení /II-16/, dále barevné snímky z prostředí sovětskými vojsky opuštěných kasáren, kde i přes skladebnou, stylovou čistotu a uměřenost nechává autor zaznít chaosu, absurditě a nepořádku. Mezi navazující pozoruhodné Cudlínovy práce patří snímky cizinců v českých věznicích /II-19/, snímky bezdomovců /II-27/, sídliště ze severních Čech /II-45/. Profilu Karla Cudlína, který psal fotograf Jan Šilpoch, byly věnovány čtyři tiskové

strany. Písemný portrét je doplněný dokumentárními fotografiemi jednoho ze stěžejních Cudlínových témat - ze života vesnice Jasiňa na Zakarpatské Ukrajině. /IV-14/. Karel Cudlín patří rozhodně mezi nejvýraznější fotografy, kteří se na stránkách Reflexu kdy objevili.

Čechoameričan **Michael Daniel** se v Reflexu objevuje jen jednou, se snímky z cyklu, který nasnímal za řadu měsíců skrytou kamerou na striptýzech v americkém Minneapolis. Na fotografiích odhaluje někdy značně intimní, snad až komické reakce návštěvníků stripshow, přičemž se mu u poměrně choulostivého tématu daří vyhnout vulgárnosti.

Své články stále častěji doplňuje vlastními fotografiemi redaktor Reflexu **Jiří X. Doležal**. Jeho fotografické výsledky se sice průběžně zlepšují, i tak ale nemají jeho snímky až na výjimky podstatnou důležitost.

Pavel Hořejší, dnes fotoreportér tiskové agentury AP, publikuje v Reflexu obrazovou reportáž z berlínského Christopher Street Day, kde se schází homosexuálně zaměřením Němci. Jak snímek na titulní straně čísla, kde je pestře oděný dohola ostříhaný homosexuál, tak fotografie uvnitř znamenají hodnotnou výpověď obrazem.

Tibor Huszár, žijící v New Yorku, publikuje své černobílé snímky víceméně výjimečně /II-44, 45/. Zajímavé jsou Huszárovy černobílé snímky ortodoxních Židů ve Světovém lubavičském centru v New Yorku /III-35/.

Fotografie celebrit od **Václava Chocholy**, včetně Salvadora Dalího, zařadil do Reflexu R. Bajgar jako Chocholův profil při příležitosti výstavy v pražské Špálově galerii /IV-37/.

Dvakrát je autorkou obálky Reflexu **Blanka Chocholová**, dcera fotografa **Václava Chocholy** /II-24 a 28/. Jedná se

o kultivované ateliérové fotografii.

Petr Jedinák pracoval do doby, než začal v roce 1992 fotografovat pro Reflex, s **Davidem Krausem** v deníku Metropolitan. Z trojice kmenových fotografií Reflexu (**Jedinák, Kraus, Šibík**) se zdá být jeho produkce nejméně dynamická, povětšinou bez vnitřního napětí, bez života, jako kdyby autor promeškal onen rozhodující okamžik. I když po stránce formální výstavby jsou Jedinákovy snímky zpravidla bez chyby. Jedinák ve svých fotografiích často používá prázdných ploch, přičemž k protilehlým okrajům umísťuje nosné obrazové prvky. Na reportážích pracuje ponejvíc s písčícím Jiřím X. Doleželem, kterého často do časopisu fotografuje, někdy na fotografii umístí i sám sebe jako na dvoustránkovém snímku, kde stojí u pisoáru s mobilním telefonem v ruce /V-1,2/. Začátkem roku 1993 začíná tvořit reportáže z televizní obrazovky. Z jeho rozsáhlé tvorby lze zmínit reportáž z vídeňského veřejného domu /III-52/, povedený První máj v Paříži /IV-24/, fotografie k parašutismu /IV-37/ a reportáž o sestřích Boromejkách /IV-50/. V následujícím ročníku pak černobílé snímky z věznice /V-12/ (příloha č.3), opět černobílé fotografie ke článku o leukémii /V-25/ a velmi vydařenou reportáž z prostředí Sokola /V-27/.

Osm vynikajících černobílých fotografií ze stále skvělého souboru Cikáni **Josefa Koudelky** bylo použito v Reflexu jako ilustrace ke článku o Romech. Zařazení těchto snímků se nemusí zdát zcela adekvátní obsahu článku, to ale není důležité, v každém případě je jejich publikování pro časopis a jeho čtenáře velkým přínosem /I-5/.

Dvakrát se v Reflexu objevují snímky ostravského fotografa